

ספר כד הקמח ברכה

ברוך אתה ה' למדני חקיק (תהלים קיט). היה דהמע"ה מבקש בכתוב הזה מאת הקדוש ברוך הוא שיתן לו שפע וריבוי השגה בידיעתו ושיראהו נפלאות מתורתו. **ולכך הזכיר לשון ברכה שהוא שפע וריבוי**. והכתוב הזה יכלול תהלה ותפלה **כי לשון ברוך אתה ה' הוא לשון שבח ותהלה**. אמר הלא אתה הוא מקור הברכה שממנו יבא השפע לכל נשפע וכיון שכן הוא למדני חקיק, התפלל לפניו שיאציל עליו שפע השגה לדעת חוקיו והזכיר ברוך לשון פעול כי הוא פעול בעצם הברכה והוא מקור החכמה והברכה שאינו פוסק לנצח נצחים **כי לשון ברכה מלשון בריכת מים ולכך הזכיר ברוך ולא אמר מבורך שענינו מקבל ברכה**. ואפשר להבין בו שני ענינים, האחד שהוא מבורך ממי שלמעלה ממנו, והשני שמבורך ממי שלמטה ממנו. והחלק הזה הראשון לא יתכן אמרו בהקב"ה ח"ו כי הוא הסבה העליונה שאין למעלה ממנה והוא חלק יעקב ויוצר הכל הוא. אבל הענין כי הוא ממי שלמטה ממנו והם עבדיו ומשרתיו הגדולים העצומים שמשמים שבמדור העליון ושבמדור התחתון כי הכל מקדישים ומעריצים ומברכים את שמו כי הוא בראם והמציאם מאין, **וזה שאנו אומרים בתפלה ברכו את ה' המבורך, כלו' המבורך מבריותיו כלם העליונים והשפלים**, וכן אנו אומרים ביוצר ברוך ומבורך בפי כל הנשמה הזכיר ברוך על שם שהוא מקור הברכה והזכיר מבורך לפי שהוא מבורך בפי הכל, ומה שהזכיר חקיק ולא אמר מצותיק לפי שהחוקים יש בהם סתרי תורה ותעלומות חכמה ומתוכם יתרבה על אדם שפע ידיעה בהשגתו יתברך **ואף על פי שהוא ית' מקור הברכה מצינו שהוא חפץ בברכות נבראיו למען הצדיקים להגדיל ולהאדיר שכרם ותגמולם לעוה"ב למען יהיה העוה"ז מתברך בשפע מזונות וריבוי הטובה, ועל כן באה מצות עשה בתורה לברך על המזון כדי שיתברכו מזונות העולם** (דברים ח) ואכלת ושבעת וברכת:

וע"ד הפשט בענין הזה אין הברכות צורך הגבוה אלא צורך הדיוט כי כיון שהוא מקור הברכה וכל הברכות משתלשות ממנו וכל הנמצאים המברכים אותו אין כל ברכתיהם כדי לו, כי הוא הנמצא הקדמון שהמציא הנמצאים כלם ואין מציאותם אלא ממציותו והכל צריכין לו, ומציאותו תספיק בעצמה לא יצטרך לזולתו כלל וכאשר אבאר באות מ"ם מציאות בגזרת הצור, ואם כולם יברכוהו כל היום ויספרו תהלותיו כל היום וכל הלילה לא יחשו מה יתרבה בכך ומה יתנו לו או מה מידים יקח, **אין התועלת והריבוי כי אם אלינו כי מי שמברך על מה שנהנה הוא מעיד על ההשגחה שהוא ית' המציא מזון לשפלים כדי שיחיו ובזכותם התבואה מתברכת והפירות מתרביין, והנהנה ואינו מברך הנה הוא גוזל ממנו ההשגחה ומוסר הנהגת השפלים לכוכבים ומזלות**, כענין שכתוב (הושע ב) אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי, קרא הכחות ההם מאהבי ואמר כי הם הנותנים להם מזונותם, והנה אלה רשעים שוללים ההשגחה מיוצר בראשית. ומזה אמרו ז"ל (ברכות פ"ו דף ל"ה ב) **כל הנהנה מן עוה"ז בלא ברכה כאלו גוזל גוזל להקב"ה ולכנסת ישראל שנא' (משלי כח) גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע ואין אביו אלא הקדוש ברוך הוא ואין אמו אלא כנ"י והנה גוזל ההשגחה להקב"ה וגוזל מפירות לכנ"י כי הפירות יתמעטו בסבתו**. ואף על פי שהוא יחיד כאמרם לעולם יעשה אדם עצמו כאלו כל העולם תלוי עליו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו ואת העולם כלו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע עצמו ואת העולם כלו לכף חובה, וכיון שמצינו פסוק מלא בתורה כי הוא יתעלה צוה אותנו לברך על מזוננו מכאן יש ללמוד שיש על האדם חובה עצומה להזהר בברכות החובה וגם בברכת הנהנין וכל הזהיר בהם הלא זה מופת על אמונתו הטובה ועל זכות לבו והוא מעיד על עצמו שיש ליהדותו שרש ועיקר והוא חסיד וירא חטא: ומה שתקנו חכמים לשון הברכה נגלה ונסתר. כדי לקבוע בלב שהקב"ה נגלה ונסתר קרוב ורחוק מצד השכל נסתר ורחוק מצד עצמו, וכדי לשמוע העיקר הזה תקנו לנו נוסח הברכה בלשון נגלה ונסתר ברוך אתה ה' מורה על נגלה, ואשר קדשנו וצונו מורה על נסתר. ואפשר לנו להביא בזה המשל מן השמש שאין לנו תחבולות לדבר מן הבורא יתעלה אלא בדרך משל שנברא מנבראיו, והוא שהשמש אפשר לו לאדם להשיגו מצד עיגולו ומצד שישכיל האדם בשכלו כי האור שלו תועלת לקיום העולם. אבל מצד עצמו והילת אורו אי אפשר לו להשיגו כי אם יסתכל בו יכהה מאור עיניו:

...והענין כי המברך על מזונו ממשיך כח העושר אל הנפרדים ומשם אל העולם השפל ועם זה יהיה העולם שבע רצון ומלא ברכת ה'. **ומי שאוכל ואינו מברך על מזונו הרי זה שוכח את השם הוא** שנא' (דברים ח) ואכלת ושבעת וברכת וסמך ליה (שם) השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך, ועליו נאמר (תהלים יד) אוכלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו. **ולכך חייב אדם להזהר שלא יהנה מן העוה"ז בלא ברכה, ויזהר ביותר בברכת השולחן שהם שמונה ושיתבונן בכל הברכות כשיזכור את השי"ת ויזכרנו באימה וביראה ואם אינו עושה כן ואינו זהיר בהן עליו הכתוב אומר (ישעיה א) ישראל לא ידע עמי לא התבונן:**

...אסור להתעצל מלהשלים בכל הברכות וצריך שיזהר שלא יקלו בעיניו, כי מן הדברים שהם קלים בעיני אדם יגיע אליו העונש לפי שעובר עליהם תמיד והרי הוא נענש בחטא הקל שהוא חוזר לחמור והוא שאמר דוד ע"ה (תהלים מט) עון עקבי יסבני עון שדשתי בעקבי יסובני. ועל כן צריך אדם לכיון בברכותיו בכל מאמצי כחו הן בברכות השלחן הן בברכות התפלה כי הם בין כלם מאה ברכות שחייב האדם לברך אותם בכל יום, **ודבר זה מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים**. מן התורה דכתיב (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך. ואמרו ז"ל אל תיקרי מה אלא מאה, ועוד תמצא בפסוק צ"ט אותיות ועם תוספת אל"ף במה יעלו מאה. מן הנביאים שכן מצינו בדוד דכתיב (ש"ב כג) נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על על בגימטריא מאה. מן הכתובים דכתיב (תהלים קלא) הנה כי כן יבורך גבר ירא ה' כי כן בגימטריא מאה, ומה שהיו מאה ברכות בכל יום אמרו במדרש כלפי שהודיעו לדוד שהיו מתים בירושלים מאה אנשים בכל יום עמד ותקן להם מאה ברכות. **ונראה מכל זה כי משה רבינו ע"ה יסדם תחלה ואחר כך שכחום וחזר דוד ויסדן ואחר זמנו של דוד שכחום וחזרו חכמי התלמוד ויסדום**. ועוד יש לך להתבונן כי היו מאה ברכות בכל יום בחשבון אות ראשונה שבשם הגדול בחשבון המרובע וכן השם בחשבון הזה קו"ף שלימה. ועל כן מצינו באלפ"א בית"א דר' עקיבא קו"ף זה הבורא ומפני שבעשרה מאמרות נברא העולם אנו מברכין עשר ברכות כנגד כל מאמר ומאמר וזה מבואר:

רבינו בחיי דברים פרק ח

(י) וברכת את ה' אלהיך. על דרך הפשט: כשתזכור ימי הרעה שעברו עליך בגלות מצרים והיותכם שם בשעבוד גדול, ותזכור ג"כ ענוי המדבר עתה, בבואך בארץ ותאכל ותשבע מפריה ומטובה תברך על זה לשמו של הקדוש ברוך הוא. ועל דעת רז"ל: (ברכות כא א) וברכת את ה' אלהיך, הוא מצות עשה לברך ברכת המזון, והוא כמו: (דברים כב, ח) "ועשית מעקה לגגך", (דברים טז, א) "ועשית פסח לה' אלהיך", ובאור "על הארץ" ועל הארץ.

ויש לך להתעורר כאן כי יש בפסוק זה פתח להבין סוד הברכות ולא תמצא בכל התורה בשום מקום שצוה הקדוש ברוך הוא שנברך לשמו כי אם במקום הזה, ומזה אמר דוד ע"ה: (תהלים קמה, א) "ואברכה שמך", ואמר: (תהלים ק, ד) "הודו לו ברכו שמו", ורבים כן.

וע"ד הפשט: אומר תחלה כי הברכות אינן צורך גבוה אלא צורך הדיוט, כי כיון שהוא יתברך מקור הברכה וכל הברכות הן משתלשלות ממנו כל הנמצאים המברכים אותו אין כל ברכותיהם כדאי לו, כי הוא הנמצא הקדמון שהמציא הנמצאים כלם ומציאותם אינה אלא מציאותו, ומציאותו תספיק בעצמו לא יצטרך לזולתו כלל, וא"כ אם יברכוהו כל היום וכל הלילה מה יתרבה בכך, או מה יתנו לו או מה מידם יקח, אין התועלת והרבויו כי אם אלינו, כי כל המברך על מה שנהנה הוא מעיד על ההשגחה שהוא יתעלה הממציא מזון לשפלים כדי שיחיו, ובזכותם התבואה והפירות מתברכין ומתרבין, והנהנה ואינו מברך גוזל ממנו ההשגחה ומוסר הנהגת השפלים לכוכבים ומזלות, וזהו שאמר: (ברכות לה ב) כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה ולכנסת ישראל, שנאמר: (משלי כח, כד) "גוזל אביו ואמו", כלומר גוזל להקב"ה ההשגחה ולכנסת ישראל הפירות, שבעון זה הפירות מתמעטין לישראל בסבתו, שהרי כל העולם כולו נדון אחר רובו, וכל יחיד נדון אחר רובו, לכך יש לו להראות את עצמו כאילו כל העולם כולו תלוי עליו.

וע"ד הקבלה: וברכת את ה', אין הברכה צורך הדיוט בלבד וגם אינה הודאה בלבד אבל הוא לשון תוספת ורבויו מלשון: (שמות כג, כה) "וברך את לחמך ואת מימך".

ויש לך להשכיל מאמר רז"ל שאמרו בבא מציעא פרק המקבל (קיד א) בסופו בענין בעל חוב: (דברים כד, יג) "ושכב בשלמתו וברכך", מי שצריך ברכה דהיינו הדיוט, יצא הקדש שאינו צריך ברכה, ומקשה שם בגמרא: ולא, והכתיב: ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך, אלא: ולך תהיה צדקה, יצא הקדש שאינו צריך צדקה, שכל הצדקות שלו. ביארו החכמים ז"ל בפירוש כי ההקדש צריך ברכה אבל אינו צריך צדקה, ומפורש אמרו בברכות (ז א): אמר לו ישמעאל בני ברכני, וכן במסכת שבת: (פט א) אמר הקדוש ברוך הוא למשה היה לך לעזרני, והוא ענין הברכה. והנה כאשר אנו מברכים להקב"ה יש בזה תוספת רוח הקדש, וברכתנו היא סבה שיתברכו כל בריותיו ממנו, ואמרו עוד: (יבמות סד א) שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, ואילו לא היתה הברכה והתפלה כי אם הודאה לבד למה יתאוה לתפלתן של צדיקים המועטין יותר משאר עמים רבים, והלא ברב עם הדרת מלך, אבל לשון "וברכת" ענין תוספת ורבויו, והוא מלשון ברכה הנובעת מן המקור, ולכך אנו מזכירין בתפלתנו: תתברך תתרום, וכן בלשון הקדוש: יתברך וישתבח ויתפאר ויתרום ויתנשא. ועוד מלשון בריכה וכריעה, מי שכל ברך כורע לו, וכן מצינו בספר הבהיר: (אות ד) מאי משמע דהאי ברכה לישנא דברך הוא, שנאמר: (ישעיה מה, כג) "כי לי תכרע כל ברך", מי שכל ברך כורע לו.

שו"ת הרשב"א חלק ה סימן נא

החכם השלם, שאלת: מהו ענין הברכות? שהברכה תוספת טובה, ומה יוסיף עבד לאדוניו? באמת לשון ברכה תוספת וריבויו הוא, והוא מלשון ברכות המים. ויש בענין הברכות, סוד עמוק, יבינהו מי שזיכה הש"י אותם לעמוד בסוד התורה. ואמנם גם עליהם מבואר. כי הברכה והתוספת הברכה, ירבה מב' צדדין: פעמים מצד המקבל, ופעמים מצד הנותן והמשפיע ברכותיו. והמשל בזה, כמלך הנותן ומשפיע מטובו לעבדיו, שנראית הברכה לעבדיו מצד שנתרבו וניתוסף, שהיו חסרים ונתמלאו. אבל המלך, כבר נודע שהוא יש לו כמה שנתן והיטיב, ואין נראה בו התוספת והריבויו. ואמנם אם היה המלך משפיע תמיד, ומספיק בלי הפסק מתנות גדולות לחיילות המרובות, באמת יראה שהוא בעצמו מתברך, עד שאינו פוסק אפילו רגע, מהספיק כל חיילותיו הגדולות ההם. ולא שהמלך יהא מתרבה ממקום אחר, ומקבל ברכה ותוספת ממי שהוא גדול ממנו, שמספיק לו, רק שהכל מברכין אותו, ר"ל נותנין הברכה ומודים שהוא אדון כל אותה הברכה, ואוצרות טובו לא יכזבו לעולם. וכל שהוא מוסיף בטובו, יוסיפו הכל להכיר וידעו, כי אין לברכתו שיעור וערך, ולא הפסק. ואילו היו עבדיו מקטינין אותו, והיה פוסק להיטיב להם, ידעו ויחשבו עבדיו שלא הכירו בגדולת המלך, ולא הרגישו, שסבה מהם שאוצרתיהן חסרים מכמות שהיו, ואינו כן. אלא הם סבה, ולא מצד המלך, וככה ענין הברכות שאנו מודים לפניו: על מזונותיו ועל טובות המגיעות לנו מאתו ית', ומתפללים שיתמיד טובו לברכותיו, כדי שידעו הכל, שהוא ברוך. וכאמרו: ברוך, ומבורך בפי כל הנשמה. והוא כאמרו: אותי עזבו, מקור מים חיים, את ה', שמקור מים חיים, מימיו ממנו, הם לא יפסקו מימיו, בלתי שיצטרך האדם לאסוף עליהם, כאשר יאספו בבורות. וכענין זה תמצא עוד יותר מתמיה, לפי מה שאתה שואל. והוא אומר: יתגדל ויתרום ויתנשא. כי ברוך, אפשר שהיינו יכולין לומר, שהוא תואר לומר: כלול מכל הברכות, ומה מצא הלשון לומר: יתרום ויתנשא: לעיני הכל; במעשיו ובנפלאותיו בברכותיו, עד שיכירו הכל שהוא המרום, והמתנשא לכל ראש, מבורך. וכאשר אמר יתרו: עתה ידעתי, כי גדול ה' מכל האלהים. ואומר: והתגדלתי והתקדשתי וכו'. ואומר: עתה אנשא. והנה אומרנו: הכל ירוממוך סלה, יוצר הכל. וכאלה רבים. וגם הוא רוצה, שיתפללו לפניו חסידיו, להרבות טובותיו על בריותיו, ושלא יגרמו חטאתם לחסר טובותיו מהם. והוא שאמרו ז"ל בברכות (פ"ק דף ז): א"ל: ישמעאל בני ברכני. אמר לפניו: יה"ר מלפניך, שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מדותך, ותכנס עם בניך לפניו מן השורה (ועיין בס"י הקודם).

שו"ת הרשב"א חלק ה סימן נב

עוד שאלת: למה נתקן נוסח הברכה, מחצה נמצא, ומחצה נסתר / כלומר: בגוף שני, ובגוף שלישי./

תשובה: דע, דיש לבעלי החכמה, סוד נשגב, ואין לנו כאן עסק בנסתרות. ואמנם, יש טעם נגלה, גדול התועלת, במה שתקנו נוסח הברכות כן, ר"ל בנגלה ובנסתר / כלומר: בגוף שני, ובגוף שלישי./ לפי שכבר ידעת, דשני יסודות יש שעליהם נבנה הכל. האחד: לדעת שהוא ית' מחויב המציאות, ושאיין ספק בזה כלל, כמו שנתבאר ונתפרסם המופת עליו, ביאור רב. והב': שאין אמתתו ית' מושגב, כי אם לעצמו ית' לבד, והוא במציאותו נגלה לכל, ובאמתת מהותו נסתר ונעלם מהכל. וכדי לקבוע שתי הפנות האלה בנפשותינו, קבעו הנוסח בנגלה ונסתר. **ברוך אתה, כמדבר עם מי שהוא נמצא מפורסם, עם שהוא מדבר עמו פנים אל פנים. וכדי שלא תשבש המחשבה שהוא ית' נמצא כמציאות שאר הנמצאים [ושיש יחס] בין מציאותו למציאותם, קבעו: אשר קדשנו; לקבוע בנפשותינו שאע"פ שהוא מפורסם, מהות מציאותו נעלם ונסתר שאי אפשר לדבר בו, רק בנסתר, ברוך הוא.**

נפש החיים שער ב פרק א

...ולהבין ענין מ"ש הכתוב ובכל נפשכם על עבודת התפלה. צריך לבאר תחלה פי' וענין הברכה כביכול לו ית"ש שמצינו כמה פעמים במקרא וברכת את ה' אלקיך. ברוך ה' לעולם גו'. והרבה כיוצא. וכן בדברי רז"ל מצינו (ברכות ז' ע"א) שאמר כביכול לר"י ישמעאל בני ברכני. וכן כל נוסח מטבע תפלות והברכות כולם שיסדו אנשי כנה"ג. הם פותחים ומסיימים בברוך:

נפש החיים שער ב פרק ב

והענין כי מלת ברוך. אינו לשון תהלה ושבח כמו ששומה בפי ההמון. שהרי כשאמר לר"י ישמעאל בני ברכני לא אמר שם שום שבח בברכתו אלא תפלה ובקשת רחמים. וכן בב"מ (ק"ד א') אמרינן וברוך יצא הקדש שא"צ ברכה. ופריך הש"ס ולא והא כתיב ואכלת ושבעת וברכת את ה' כו'. אבל האמת כי ברוך פירושו לשון תוספת וריבוי וכענין קח נא את ברכתי גו'. וברך את לחמך. וברך פרי בטןך וגו'. והרבה כיוצא במקרא. שא"א לפרשם לשון תהלה ושבח אלא לשון תוספת וריבוי. ובזוהר אמר בכ"מ לאמשכא ברכאן כו'. לארקא ברכאן לאוסופי ברכאן. תוספת רבויא דברכאן כו' וע' ברע"מ ריש פ' עקב ע"א וע"ב שברוך אתה הו"ה פי' כמשמעו לאמשכא ולארקא חיינן ממקורא דחיי לשמיי' דקב"ה קדישא כו'. וכתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך. ואינון ברכאן אריק ב"נ באינון מלין כו' ע"ש באורך. וכ"כ בפע"ח שער הקדישים פ"א ז"ל סוד ברוך בכל מיני רבויין. וכ"ה שם סוף שער הבריאה וספ"ב משער העמידה וברישי פ"ג שם ובשער השבת ריש פי"ב ובשער תפלת ר"ה פ"ג ע"ש וכ"כ הרשב"א ז"ל בענין ישמעאל בני ברכני ע"ש:

אמנם ענין הברכה לו ית"ש. אין הכוונה לעצמות אדון יחיד ב"ה כביכול. חלילה וחלילה. כי הוא מרומם מעל כל ברכה. אבל הענין כמ"ש בזו' דקב"ה סחים וגליא. כי עצמות א"ס ב"ה סתים מכל סתימין ואין לכנותו ח"ו בשום שם כלל אפילו בשם הו"ה ב"ה ואפי' בקוצו של יו"ד דבי'. (ואף גם מה שבז"הק מננהו ית' בשם אין סוף איננו כנוי עליו ית"ש אלא הכוונה על השגתו אותו מצד כחות הנשפעים מאתו בהתחברותו ברצונו להעולמות. ולזאת כנוהו א"ס ולא אין ראשית. כי באמת מצד עצמותו ית"ש אין לו לא סוף ולא ראשית. רק מצד השגתו כחותיו ית'. הלא כל השגתו הוא רק ראשית. אבל אין סוף להגיע בהשגה להשיג את כחותיו ית' הנשפעים) ומה שמושג אצלינו קצת ואנו מכנים ומתארים כמה תארים ושמות וכנויים ומדות. כמו שמצינום בתורה ובכל מטבע התפלה. כולם הם רק מצד התחברותו יתברך אל העולמות והכחות מעת הבריאה. להעמידים ולהחיותם ולהנהיגם כרצונו ית"ש. (והם אשר קראום בשם השתלשלות הספירות). ולפי כל שנויי פרטי סדרי ההנהגה שמשתלשל ונמשך לזה העולם אם לדין. אם לחסד. אם לרחמים. על ידי כחות העליונים והתמזגותם. משתנים השמות והכנויים והתארים. שלכל ענין פרטי מסדרי ההנהגה מיוחד לו כנוי ושם פרטי שכן מורים פירושם של כל התארים. שהם מצד הכחות הברואים כמו רחום וחנון פי' רחמנות וחנינה על הברואי'. ואפי' השם העצם המיוחד הו"ה ב"ה. לא על עצמותו יתברך לבד אנו מיחדים לו. אלא מצד התחברותו יתברך עם העולמות. כפירושו היה והוא ויהיה ומהוה הכל. ר"ל הוא יתברך מתחבר ברצונו להעולם להוואם ולקיימ' כל רגע. וז"ש האריז"ל בלשונו הקד' הובא בהקדמת פע"ח. שכל הכנויים והשמות הם שמו' העצמו' המתפשטים בספירות וע"ש:

הגהה: ומה שאמר בפרקי ר"א שקו' שברא הקב"ה את העולם היה הוא ושמו לבד. קודם שברא דיקא. ר"ל עולם הבריאה. היה הוא ועצמותו יתברך ושמו היינו עולם אצילות לבד. אבל אלול. האציל ית"ש מאתו עולם האצילות לא היה שייך על עצמותו ית' היה והוא ויהי':

נפש החיים שער ב פרק ג

והוא מאמרם ז"ל בשמות רבה פ"ג. אלקי אבותיכם שלחני אליכם אותה שעה נתברר משה על עסקיו כו'. באותה שעה היה מבקש משה שיודיענו הקב"ה את השם הגדול כו' א"ל הקב"ה למשה שמי אתה מבקש לידע. לפי מעשי אני נקרא. פעמים אני נקרא באל שדי. בצבאות או באלהים. בהויה. כשאני דן את הבריות אני נקרא אלהים. וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא צבאות. וכשאני תולה חטאיו של אדם אני נקרא אל שדי. וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא הויה כו'. הוי אהי"ה אשר אהי"ה אני נקרא לפי מעשי...

...זוהי כל השגתינו כביכול אותו ית' הכל מצד ענין התחברותו אל העולמות והתפשטותו ית' בתוכם כמ"ש ברע"מ פ' בא הנ"ל דאפילו האי תמונה לית ליה באתריה אלא כד נחית לאמלא עליוהו ויתפשט על בריין יתחזי לכל חד כפום מראה וחזון ודמיון דלהון והאי איהו וביד הנביאי' אדמה:

...ולכן קבעו אנשי כנה"ג הנוסח של כל ברכות המצות בלשון נוכח ונסתר. תחלתם ברוך אתה הוא לשון נוכח. ומסיימים אשר קדשנו כו' וצונו לשון נסתר. שמצד התחברותו יתברך ברצונו אל העולמות שעי"ז יש לנו קצת השגה כל דהו. אנו מדברים לנוכח ברוך אתה ה' כו'. כי העולמות הם הצריכים לענין התוספת ורובי ברכה מעצמותו ית' המתחבר אליהם וזהו מלך העולם כמ"ש ברע"מ הנ"ל כד נחית לאמלא עליוהו ויתפשט על בריין כו' והמצווה אותנו ומקדשנו הוא עצמותו ית' א"ס ב"ה לבדו הסתום מכל סתימין. לכן תקנו בלשון נסתר אשר קדשנו וצונו:

נפש החיים שער ב פרק ד

וטעמו של דבר שנכלל בכל ברכה ב' הבחי' הנ"ל כי יסוד פנת אמונתנו הק'. שכל מגמת כוונת לבנו בכל הברכו' והתפלות ובקשו'. אתך רק ליחודו. של עולם אדון יחיד א"ס ב"ה. אמנם לא שאנו מדברים אליו כביכול על עצמותו ית' לבד בבחי' היותו מופשט ומופרש כביכול לגמרי מהעולמו' כענין שהיה קודם הבריאה דא"כ איך נתארה ח"ו בכל ברכותינו ותפלותינו בשום שם וכנוי בעולם כלל. וגם דאם לא מצד שהראנו יתברך שרצונו להתחבר להעולמות ולאמלא על בריין כפום עובדיהון. לא היינו רשאים כלל להתפלל לעצמותו יתברך שיתחבר. להעולמות ולאשגחא על בריין. ולכן מקדימין אנחנו לומר אתה ה' מלך העולם. פי' אחר שרצונך היה להוות העולמות ולהתחבר אליהם לאמלא עליהון. לזאת בקשתנו שיתב' מקור הרצון לאמלא כן לעלמין. וגם שלפי בחינת עצמותו ית' בלתי התחברותו אל העולמות אין מקום לתורה ומצות כלל. וע"ז נאמר (איוב ל"ה) אם חטאת מה תפעל בו וגו' אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח וכן כתיב (משלי ט') אם חכמת חכמת לך. כי לעצמות אדון כל ב"ה. כל מעשה האדם הטובה היא אם רעה איננה. נוגע לו בעצם כלל ח"ו. והוא מאמרם ז"ל בב"ר ריש פ' מ"ד אמרת ה' צרופה גו' אמר רב לא נתנו המצות אלא לצרף כו' וכי מה אכפת לי' להקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף כו'. וכ"ה בתנחומא פ' שמיני בפסוק זאת החיה כו'. ובמדרש תהלים מזמור י"ח ע"ש. ובתיקונים ת"ע ק"ל סוף ע"א עלית העלות מתעלה על כולא איהו בריך לכלא ולא צריך איהו ברכאן מאחרא דלית עלי' מאן דאשפע לי' הה"ד ומרומם על כל ברכה ותהלה: *

הגהה: וס"ש בכוונות התפלה והברכות לכיון בכל ברכה כוונה מיוחדת לספירה מיוחדת לא ח"ו לעצמות הספירה. כי הוא קיצוץ נטיעות ח"ו. כי כמו שבענין עבודת הקרבן ארז"ל בברי"י סוף מנחות והוא מהספרי פ' פנחס בא וראה מה כתיב בפ' קרבנות שלא נאמר בהן לא אל ולא אלקים אלא הוי"ה שלא ליתן. פ"פ לבעל הדין לחלוק. וכמ"ש זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו. ועיין להלן בש"ג פ"ט. כן בעבודת התפלה. חלילה לכיון לשום כח פרטי וספירה מיוחדת אלא לעצמות אדון יחיד א"ס ב"ה כלל הכחות כולם. שמחבר ברצונו ית' מטע' הכמוס אצלו ית' לפעול באותה ספירה ואותו הכח שהם בסד' ההשתלשלו' שקבע הוא ית' ברצונו שכל ספיר' מיוחדת לענין פרטי שעל ידה פועל ענין זה בהעולמות. (ועי' בתשו' ריב"ש סי' קמ"ז אשר השיב הר"י נ' שושן בזה להריב"ש ז"ל. ולדברינו אלה יתיישב יותר. והבו. וע' בלשון האר"י ז"ל שהזכרנו בפנים לעיל סוף פ"ב. ועיין עוד בתקונים תכ"ב ס"ג ואיהו אתקרי בכל שמהן כו' לאחזאה לכל חד מישראל מאתר דקראן לי' לפום צרכיהון כו' ע"ש וכן בת"ט הנזכר בפנים אמרו לאחזאה בכל אבר כו' לאשתמודע' לב"נ כו' וידע למקרי לי' בכל אבר כדק' יאות וז"ש בתז"ח ד' פ"א ע"ד ואי' למשאל למה מצלאין לקב"ה בכמ' דרגין. זמנין מצלין לי' בספירה ידיעה ובמדה ידיעה. לזמנין צלותא לימינא כו' לזמנין לשמאל כו' לזמנין לעמוד' דאמצעי' כו'. כל צלותא סלקא לדרג' ידיעה. אלא ודאי הוי"ה איהו בכל ספירה וספירה כו'. בזמנא דבעי לרחמא על עלמא סליקת לימינא. ובזמנא דבעי כו'. וכלא לגבי הוי"ה דאיהו בכל אתר כו'. וזשרז"ל בספרי כה' אלקינו בכל קראנו אליו. אליו ולא למדותיו:

אלא שכל כוונת לבנו בכל הברכו' והתפלות צריך שתהי' לעצמות א"ס ב"ה מצד התחברו כרצונו יתברך אל העולמות שמצדם הם כל התוארים והשמות מתחלפים לפעול ולהמשיך בהם אור ושפעת קדושה מעצמותו יתברך כפי התעוררות המגיע אליהם ממעשי האדם של כל איש מעם סגולה. אם בחסד. אם במשפט. אם בצדקה. אם ברחמים. המעט ואם רב. ככה הוא ע"ז האופן והשעור בדקדוק עצום במדה ובמשקל ענין התחברותו יתברך אל הכחות והעולמות לשנות סדר התקשרותם להמשכת שפעת אורם. וכל פרטי הנהגתם. אם לדין ורוגז. אם לחסד ורחמים. וגם שיעור הדין והחסד המעט ואם רב: ז"ש בהמאמרים הנ"ל שלא ניתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות הינו שצורך גדול המה לצרף ולזקק להפרי' הסיגים מכל הכחו' והעולמות הברואים יתצרף ויתלבן וג"כ במשמע לצרף היינו לחבר ולקשר כל הכחות והעולמות הברואים מתוקנים ומסודרי' כפי הכוונה והרצון העליון ב"ה וממילא גם בית ישראל עם סגולה יתאחדו בשם המיוחד ית' לחלקו ונחלתו. שרק ע"ז התכלית באו כל המצות והעבוד' הקדוש' כולה בכללה: זהו ענין הברכה לו יתב' בכל הברכות והתפלות שפירושו הוא תוספת ורובי ממש כמשמעו כנ"ל. שזהו רצונו יתב' מטעם כמוס אותו ית'. שנתקן ונייחד על ידי הברכות והתפלות הכחות והעולמות העליונים.

שיהו מוכנים וראויים לקבל שפעת קדושת אור עליון. ולהמשיך ולהוסיף בהם קדושת האור ורב ברכות מעצמותו יתב' המתחבר אליהם ומתפשט בתוכם וממילא יושפע זה התוספת ברכה והקדושה גם על עם סגולה שגרמו וסבבו לכל הכבוד הזה. וזה שאמר ר' ישמעאל כשביקש הוא ית' מאתו ישמעאל בני ברכני. יהי רצון שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך כו' ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפניך משורת הדין. וע' ז"ח רות ס"ז ב' ר"נ פתח ואכלת גו' וברכת את ה' אלהיך גו'. ואר"י גדול כח ברכת המזון שמוסיף כח ברכה בפמליא של מעלה: ולכן אמרו רז"ל (בר"פ כיצד מברכין) ובז"ח שם כל האוכל ואינו מברך נקרא גזלן שנאמר גוזל אביו ואמו גו'. ואין אביו אלא הקב"ה כו'. כי הוא גוזל ומונע מהעולמות שפעת הברכה והקדושה שהיה צריך להשפיע בהם ע"י ברכתו. וכן כל המקראות ברכי נפשי את ה'. ברוך אתה ה' אלהי ישראל גו'. וכל כיוצא בו הכל הוא ע"ז הענין. ומצו רצונו ית' להתחבר אל הבריה. ע"ז נאמר העבודה צורך גבוה:

נפש החיים שער ב פרק ה

אמנם להבין עיקרו של ענין התוספת ורובי ברכה בהעולמות ע"י מעשי האדם ומהות הענין צורך העולמות לזה. הנה רז"ל אמרו (ברכות י' א') הני חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד. לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד הנשמה * מה הקדוש ב"ה מלא כל העולם אף הנשמה מלאה כל הגוף כו'. וכן אמרו בויקרא רבא פ"ד ודב"ר ספ"ב ובמדרש תהלים מזמור ק"ג ובתקונים ריש תקון י"ג. וכמו שביאר ברע"מ פ' פנחס רנ"ז ב' ורנ"ח א'. ועי' בע"ח שער פנימיות וחיצונות סוף דרוש י"א.

הגהה: ועם כי רז"ל המשילו התחברותו יתב' להעולמות. להתחברות הנשמה להגוף. אל יטעה ח"ו הרואה דבריהם. שהנמשל דומה למשל ח"ו. כי באמת אין ערוך ודמיון ביניהם בשום אופן. כמבוא בזוהר וברע"מ בהרבה מקומות ומקרא מלא דבר הכתוב ואל מי תדמיון אל. וגם כל מי שעיני שכל לו. יבין שאיך אפשר ליקח דמיון מהנבראים על הבור' ית"ש. ולא המשילו ז"ל עצמות הנשמה לעצמות הבורא ית'. רק לדבר זה דימו. שאף שהנשמה היא כח נברא מאתו ית'. עכ"ז א"א להשיג עצמותה לכנות לה שום תואר ופעול' אם לא מצד התחברותה לגוף מכ"ש הבורא יתברך שאין להשיגו רק מצד התחברותו להעולמות. וגם היא הנותנת. שמאחר שאין להמשילו לשום נברא. שגם כ"ע אוקמא איהו לגבי עכה"ע. ולכל דבר אשר ידמו. לא ישוה. הוכרחו לבחור דרך דמיון לאיז' נברא רוחני וכענין הכתו' יקרה היא מפנינים ואף שאין דמיון וערך בין התוה"ק והפניני'. לזה סיים הכתוב עצמו הרי כל חפיץ לא ישוה בה:

וזשרז"ל במס' ר"ה כד ב' ובעכומ"ז מג ב' בבריי' כל הפרצופות מותרים חוץ מפרצוף אדם. ומפרש טעמא דכתי' לא תעשון אתי לא תעשון אותי. וכ"מ בזוהר יתרו פ"ו סוף ע"א ע"ש. ובב"ר רסכ"ז אמרו כתיב כי יש אדם שעמלו בחכמה גו' א"ר יודן גדול כחן של נביאים שמדמין צורה ליוצרה שנא' (דניאל ח) ואשמע קול אדם בין אולי. אר"י ב"ס אית לן קריא אוחרן דמחוויר יתיר מן דין שנא' ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם גו'. ובבמדב"ר פ"ט חכמת אדם תאיר פניו אר"י גדול כחן של נביאים שמדמין דמות גבורה של מעלה לצורת אדם כו' ע"ש. וכ"ה בקה"ר סי' ח' פסוק א' ובתנחומא פ' חקת. ולכאורה יפלא. כי אל מי תדמיון וגו'. **אמנם הענין כמש"ל שכל השגתנו כביכול אותו ית"כ הוא רק מצד התחברותו ית' להעולמות. וסדר מצב העולמות והכחות כולם העליונים ותחתונים יחד בכלל. מסודרים כביכול בכל פרטיהם כתבנית קומת אדם. בסידור כל פרקי אבריו וגידיו וכל פרטי הענינים שבו והתאחדותם א' בחבירו. שהוא כוללם יחד בתוכו כל הכחות. והעולמות. כמ"ש לעיל בשער א'. והוא ענין השיעור קומה הנזכר בדבריהם ז"ל במדרשים. ועי' בע"ח שער עיגולים ויושר ענף ב' וג' וד' שם ושם בסוף השער בריש מהדורא תנינא. וכתב שם שזה רמז הכתוב ויברא אלקים אוז האדם בצלמו בצלם אלקים ועי' עוד בריש שער הצלם ובשער ציור עולמות אבי"ע שם. ועצמותו ית' מתפשט ומסתתר בתוך כולם וממלאם והוא נשמתא דלהון. כביכול כענין הנשמה המתפשטת ומסתתרת בגוף האדם. לכן הורשינו לתארו יתברך ע"ז האופן**

הגהה: וזהו ענין כל התארים הנזכרי' בתו' עליו ית'. עין יד ורגל וכיוצא הכל מצד התחברותו יתב' להעולמות שהם מסודרים ע"ז הסדר בכל אלו האברים. והם שמות עצמיים להכחות והעולמו' לא מושאלים. וכן גם באדם אינם שמות מושאלים וגם לא שהם באדם רק לסימן ורמז להענינים העליונים הנעלמים כענין השם של האדם שהוא סימן לאותה הצורה והתבנית שהוסכם לקרות' בז' השם. אלא שגם באדם הם עצמיים כיון שהוא כלול ומשוכלל ומסודר בצלם דמות תבנית העולמות. ועיין במורה ח"א ובפרטות בפ' כ"ו שם. ובספר עבודת הקודש פרק כ"ו מחלק התכלית. ומה שהשיג על הרמב"ם בפ' ס"ה מזה החלק. ובריש ס' שערי אורה ובפרדס שער הכנויים פ"א. ובשל"ה בהקדמת תולדות אדם:

וגם הרמב"ם ז"ל כתב במורה בפ' ע"ב מחלק הא' שכל העולם בכללו נקרא שיעור קומה. והאריך להמשיל כלל חלקי העולם לחלקי אברי האדם וכל עניניו שבו. ושהוא ית' הוא נשמת העולם כענין הנשמה לגוף האדם ע"ש. ודבריו ז"ל ראויים למי שאמרם. שכן מבואר בזוהר תולדות קל"ד ע"ג ע"ש. ומדבריו ז"ל נשמע לדידן לענין סדר כלל העולמות כולם יחד. ושגורה בפי רז"ל שהאדם הוא איקונין ודיוקן מלכו של עולם יתב"ש. כמ"ש בסנהדרין (מ"ו א' וב') לא תלין נבלתו גו' כי קללת אלהי' תלוי. תניא אר"מ משלו משל למה"ד לשני אחים תאומים כו' אחד מינוהו מלך ואחד יצא ללסטיות צוה המלך ותלאוהו כל הרואה אותו אומר המלך תלוי כו'. ופירש"י אף אדם עשוי בדיוקנו של מקום ובשמות רבה פ"ל מכה איש ומת וגו' משל לאדם שקפח איקונין של מלך כו' אמר המלך לא קראת כו'. שכל מי שהוא נוגע באיקונין שלי הוא אבד כו' כך אם הרג אדם נפש כו' כאילו הוא מעביר איקונין של מלך. ר"ל זה שסיים בסיפיה דקרא הטעם ע"ז כי בצלם אלקים עשה את האדם:

נפש החיים שער ב פרק ה

וכמו שענין חבור וקיום נשמת האדם בגופו. הוא ע"י אכילה ושתייה. ובלתם תפרד ותסתלק מהגוף. כן חיבור עצמותו ית' אל העולמות שהן סוד האדם הגדול. כדי להעמידם ולקיימם ולא תגעל נפשו אותם. גזרה רצונו ית' שיהא תלוי בעסק התורה ומעשי המצות ועבודת התפלה של עם סגולה. ובלתם היה הוא יתברך מסלק עצמותו ית' מהם. וכרגע היו חוזרים כלם לאפס ואין. ולכן ארז"ל (תענית ג' ע"ב) מ"ד כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם כו' כשם שא"א לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל...